

Heimwee naar de plattegrond

Superhandig, een TomTom, maar soms hebben we toch ook heimwee naar die verkreukte kaart of plattegrond. Gelukkig komen ze door de achterdeur glorieus terug: in prints, mode, dessins, kunstwerken, design en boeken.

Turen op een verfrommeld plattegrondje. Het is dankzij de navigatie in de auto of op je smartphone verleden tijd. Jammer, want zo weet je vaak niet eens meer bij welke stad je in de buurt rijdt, dat er even verderop een klein riviertje loopt, of wat voor 'vorm' het dorpje heeft waar je in loopt. Op een kaart kijken had altijd iets avontuurlijks. Het gaf je een gevoel van vrijheid, een regelrechte uitnodiging om te dromen en af te dwalen. Om de gebaande wegen te verlaten en op zoek te gaan naar het avontuur, om de wereld in te kleuren met je eigen fantasieën. Kaarten zitten vol verleidingen. De verlokking van dat als 'pittoresk' gemarkeerde dorpje, dat verkoelende bosmeertje of dat panorama dat staat aangegeven... Een TomTom dirigeert je droogjes

naar je bestemming zonder dat je weet hebt van al dat moois onderweg. En navigatie ontnemt je ook nog eens de voorpret van het uitstippelen van de route. Daarbij, een kaart 'leeft'. Bij thuiskomst heb je een prachtig souvenir: de kaart die een reisdagboek is geworden, met de littekens van je omzwervingen – doorgescheurde vouwen, koffievlekken, geplette insecten, aantekeningen en ingekraste routes.

BRON VAN INSPIRATIE

De functionele wegenkaart en het aloude stadsplattegrondje mogen dan jammerlijk in de verdrukking zijn geraakt door digitale navigatie, voor kunstenaars en creatievelingen blijven plattegronden een onuitputtelijke bron van inspiratie. Zij vinden op deze manier de kaart opnieuw uit. ➔

Als mooie kunstvorm, als illustratie voor tijdschriften, als inspiratie voor andere objecten.

Broer en zus Nate Padavick en Salli Swindell bijvoorbeeld (de een woont in Ohio, de ander in Massachusetts), maken lieve, getekende plattegronden. Hopeloos om de weg mee te vinden, maar prachtige overzichtjes van steden, vol getekende gebouwen, grappjes en poppetjes en handgeschreven tips. Samen zetten ze hun kaarten online op theydrawandtravel.com, aangevuld met kaarten van andere illustratoren. Hun kleurige blog wordt door veel bezoekers als een soort reisinspiratie gebruikt.

De Nederlandse beeldend kunstenaar Jan Rothuizen maakte de boeken *De zachte atlas van Nederland* en *De zachte atlas van Amsterdam* waarin de plattegrondjes bestaan uit kleine tekstjes, herinneringen, belevenissen en bijzonderheden.

Een kruising tussen een dagboek, een reisgids en een strip. Van het eerste boek is inmiddels al een tweede druk, en de term 'zachte atlas' vindt veel navolging.

Olaf Hajek, een Duitse kunstenaar, maakte van de getekende plattegrond zijn handelsmerk, vaak als illustratie in tijdschriften. Hij werd er wereldberoemd mee. Kunstwerken zijn het, totaal niet in verhouding tot de werkelijkheid. Door een stadsplattegrond banieren grote, felgekleurde, geschilderde vrouwen en mannen. Straten stoppen opeens, en niet altijd klopt wat je ziet. Maar wat een zin krijg je ervan om die stad te bezoeken! En zo poppen ze opeens overal op: de handgetekende kaarten van illustratoren. Omdat je een blij gevoel krijgt van een wereld die overzichtelijk voor je is gemaakt, zegt Salli Swindell van theydrawandtravel.com.

"Het voelt bijna als een minivakantie als je ernaar kijkt. Je ziet mensen in de zon liggen, een kano op een riviertje, mensen wandelen in de bergen, dansen in de straten. Je ziet aan de plattegrondjes dat de illustrator veel lol had bij het maken, er zit vaak zo veel humor in." Ze ziet haar site ook als een ode aan het kaartje. "Een getekende kaart vertelt een verhaal. Kan de essentie pakken van een plek op aarde. Er zit emotie in. Dat kan een navigatiesysteem nooit doen. Het allerleukst is als een illustrator een kaart van zijn woonplek maakt, en hem heel persoonlijk maakt. Als hij niet de toeristische attracties tekent, maar juist wat hij de leuke plekken vindt. Dat geeft zo veel *insight information*, alsof een goede vriend je vertelt waar je moet zijn."

PERSOONLIJKE KIJK OP DE WERELD

Net zo gek op kaarten, maar dan als verzamelaar en niet als maker, is Marleen Smit (27). Ze besloot haar studie geschiedenis met een masterscriptie over historische landkaarten. Sinds kort houdt ze een prachtig blog bij over de mooiste kaarten van nu: mapsandthecity.com.

Marleen: "Als je een rondje maakt op Pinterest – dat een goede kijk geeft op wat mensen inspireert en wat ze leuk vinden – zie je vaak landkaarten en plattegronden terugkomen, in allerlei vormen. Dus ondanks de TomTom blijven kaarten nog enorm tot de verbeelding spreken. Het leek me als kaartenfreak leuk om een blog te maken over de nieuwe manieren waarop kaarten in ons leven worden verweven. Het blog is Engelstalig en heeft een paar duizend unieke bezoekers per maand; het grootste deel komt uit de Verenigde Staten, daarna uit Groot-Brittannië en dan uit Nederland. Ik merk dat het zwaartepunt is gaan liggen

op design en kunstprojecten met kaarten, omdat die visueel heel aantrekkelijk zijn en dat blijft me *triggeren*. Vaak krijg ik de reactie: 'Ik wist niet dat er zo veel leuks met kaarten bestond!' En dat is precies wat ik wil laten zien. Het is zo leuk om te merken dat veel mensen net als ik blij worden van landkaarten en plattegronden. Misschien heeft het te maken met de hang naar nostalgie. Een kaart of plattegrond heeft zeker met herinneringen te maken. Het leuke is dat als je naar een kaart van bijvoorbeeld je geboortestreek kijkt, je dingen uit je jeugd ziet, terwijl de blik van iemand anders door heel andere dingen wordt getrokken. Een rivier waarin hij vaak zwom, de plek waar zijn vader zijn moeder ooit ten huwelijk vroeg... Dat persoonlijke van kaarten, het gevoel dat je er zelf in thuis hoort, vind ik prachtig." Zo lang ze zich kan herinneren was ze gefascineerd door landkaarten en plattegronden.

"Toen ik geschiedenis ging studeren, zag ik hoe belangrijk kaarten vanuit historisch perspectief zijn, bijvoorbeeld voor het gevoel van zekerheid over hoe grenzen lopen. In Parijs en Oxford heb ik onderzoek gedaan voor mijn masterscriptie over nationalisme in Europa en negentiende-eeuwse *cartoon maps*. Dat zijn kaarten die tegelijkertijd spotprenten zijn; ze waren in die eeuw een hype. Nederland is dan bijvoorbeeld afgebeeld als een fles jenever en Frankrijk als een poedel. De kers op de taart van mijn onderzoek kwam toen de BBC de serie *The beauty of maps* ging maken. Ze kwamen bij mij uit voor een aflevering over *cartoon maps*. Bij de BBC vonden ze het zó leuk en bijzonder om een jonge vrouw te treffen in een wereld die wordt gedomineerd door senioren mannen, dat ze me ook echt voor de

Deze plattegrondjes vonden we op Theydrawandtravel.com. De bovenste is gemaakt door Nate Padavick, die daaronder is van Philippe Debongnie en deze hierboven is van Salli Swindell, de oprichtster van de site. De kaart onder deze tekst is van de Poolse Weronika Anna Marianna.

Kaarten zitten vol verleidingen, zoals dat als 'pittoresk' gemarkeerde dorpje of dat panorama dat staat aangegeven

Knipkunst met een landkaart gemaakt door Claire Brewster. Meer op clairebrewster.co.uk.

camera wilden. Ik voelde me natuurlijk vereerd! Hoewel mijn blog over 'designkaarten' van nu gaat, om ze zo maar te noemen, houd ik me ook nog steeds bezig met historische kaarten, onder meer als redacteur van het vaktijdschrift *Caert-Thresoor*. Daar ben ik letterlijk de enige vrouw, en een van de weinigen onder de zestig jaar. Oude kaarten zijn vaak herkenbaar omdat ze dingen laten zien die er nu nog zijn, maar voor een groot deel zijn ze ook ongrijpbaar, doordat ze vanuit iemands subjectieve en beladen blik zijn gemaakt in een heel andere tijd. Die paradox maakt antieke kaarten spannend. Eigenlijk geldt iets vergelijkbaars voor de nieuwe designkaarten waar ik over blog. Ze zijn niet alleen heel mooi, maar ook fascinerend, omdat ze vaak een verrassende, oorspronkelijke en persoonlijke kijk op de wereld geven. De handgetekende plattegronden van Londen van Jenni Sparks bijvoorbeeld, laten een heel eigen interpretatie van haar stad zien."

KAART ALS AUTOBIOGRAFIE

Ook de Madrileense ontwerper/kunstenaar/architect Carlos Romo Melgar is gegrepen door de kaart. Hij tekent

De *mappa mundi* van Carlos Romo Melgar: geografische verhoudingen worden ondergeschikt aan persoonlijke interpretatie.

onder andere kaarten geïnspireerd op middeleeuwse kosmografieën ofwel *mappa mundi*. Dat waren kaarten die met veel fantasie de plek van de mens in de wereld en de kosmos lieten zien. Ze brachten prachtig in beeld waar de hemel en de hel zijn. Of bijvoorbeeld de oceanen met de monsters die daar leven. Maar er konden ook historische gebeurtenissen op staan. Het leuke is: je kunt door Melgar zo'n soort kaart vanuit jouw perspectief laten maken. Melgar: "Navigatie is handig, maar het snijdt wel je band met de wereld door. Je maakt minder contact met mensen die je zouden kunnen gidsen met hun kennis over de plek waar ze

wonen. En je gaat veel minder bewust kijken naar waar je eigenlijk bent. Zelf schets ik het liefst mijn eigen stadsplattegronden als ik reis. Ik probeer dan eigen herkenningspunten te bepalen om mijn weg te vinden. Dat kan ik iedereen aanraden. Mijn ideaal zou zijn als je de plattegrond van de plek waar je naartoe gaat helemaal kon *customizen*, bijvoorbeeld via een website. Zodat je de dingen erop kunt zetten die jou interesseren. Voor het tijdschrift *Recamier* heb ik bijvoorbeeld ooit een mooie kaart gemaakt met alle plekken in Parijs waar je souvenir-Eiffeltorens kunt kopen. Het kosmografieproject ontstond uit mijn nieuwsgierigheid naar nóg persoonlijker kaarten. Met de plekken waar iemand iets heeft meegemaakt, waar hij het wel of niet leuk vindt, die een belangrijk moment markeren, waar vrienden wonen, dat soort zaken. Daarom heb ik ze opgezet als middeleeuwse wereldkaarten, *mappa mundi*: een cirkel waarin de geografische verhoudingen vervormd zijn omdat de subjectieve weergave van de plek veel belangrijker is. Zo'n persoonlijke kaart is eigenlijk een soort autobiografie, omdat ik daarin een bepaalde tijd en plek probeer te portretteren, gecombineerd met een mix van emoties en persoonlijke ervaringen." ●

DE EERSTE KAART

Kaarten worden zeker al sinds de prehistorie gebruikt door mensen. De oudst bekende kaarten zijn trouwens niet van de aarde, maar van de sterrenhemel. Ze zijn meer dan 18.000 jaar geleden getekend op de wanden van de grotten van Lascaux in Frankrijk. Het maken van kaarten om de wereld te begrijpen, verklaren en ontdekken is enorm belangrijk geweest in de intellectuele ontwikkeling van de mens. Het vereist bijvoorbeeld het vermogen om abstract te kunnen denken.